

פרקי אלול

הרב דוד כהן (הנזיר) זצ"ל

שתיקת אלול

השתיקה בדבור²

היינו הדבור המדוד והמתון, במשקל ובמשורה, הוא יותר מעולה מהשתיקה, שזו רק לזמן, וכעבור יום צום הדבור, ונצטרך לדבר לצרכים שונים, כאילו ניטלה הסגולה של הדומיה.

העיקר הוא שצום הדבור ירסן את הדבור, ויכוונו לתלמיו, האַמְנָם אֶלֶם צָדֵק תִּדְבְּרוּ³, וממילא לכעס יושם מחסום⁴, ושקט ודממה, בשובה ונחת תושעון⁵, בדבקות בה' בצור עולמים.

1 המאמר שלפנינו הוא פרק מתוך הספר על אלול ותשרי אשר עומד לצאת בקרוב בע"ה. אנו מודים לארכיון "נור דוד" ולהראל כהן על שנהגו עמנו בטובה ונתנו לנו את המאמר.

2 מגילת סתרים (ד, ט, אלול ה'תרפ"ד). 40 ימי שתיקה נהג הרב הנזיר בין ראש חודש אלול ליום הכיפורים. בנו של רבנו, הגאון הרב שאר ישוב כהן שליט"א, הסביר כי "מנהג זה שייך לכלל הצמאון לרוח הקודש של אבא זצ"ל, כפי שכותבים חכמי הקבלה, שכל המקיים תענית דיבור ארבעים יום זוכה לרוח-הקודש, ונראה שאבא זצ"ל התחיל מנהג זה סביב הפגישה עם הרב זצ"ל".

3 תהלים נח, ב.

4 הרב הנזיר מונה כאן את ביטול הכעס וריסון הדבור כסיבה לשתיקה, ובעניינים הבאים נמנות סיבות נוספות. בנזיר-אחיו א (עמ' קכו) מובא מפי אפרים יעיר ז"ל תוכנו של פתק שבו הרב הנזיר הסביר את שתיקתו באלול כי "איך אוכל לדבר בחודש אלול בו נגנו הארון ובטל התמיד, החודש בו ניטלה מעל ראשנו עטרת תפארת מושו חיינו, הכהן הגדול מרן הרב זצ"ל". עוד על שתיקתו ראה שם עמ' לב, מא, מח-מט, ורגיל היה לומר "אומרים בשתיקה יותר מאשר בדבור".

5 ישעיה ל, טו.

ראש חודש אלול⁶

[נטל הדומיה]

הנני שותק מוחלט, זה היום השלישי⁷, כאילו מאליו. קשה לי לפתוח פה, להפריע נטל הדומיה, והנני מרגיש כתוצאה קודמת⁸, דכאון רוח, ועצבות, כאילו מתקומם לו נגד שאיפה והתעודדות, אך אחר כך, הנני מרגיש התרוממות ועילוי.

י"ד אלול, פרשת תבא⁹

הדומיה שנמשכת זה כחצי חודש, השתיקה המוחלטת, התועלת שלה, שניכרת ביחוד, היא המנוחה הנפשית, ביטול ההתרגנות, בלי כעס שהייתי נגוע בו (וכן מביא בארחות צדיקים, פרק הכעס¹⁰, כסגולה).

אחרי החג

נגמרה תקופת השתיקה שלי, מערב ראש חודש אלול עד מוצאי שמחת תורה. כמעט שקשה עלי התחלת הדבור, כאילו הוא מיותר. אבל נשבר הקרח, דאישתק מילולי, ושוב ושב אלי מלולי.

[מעלת תענית הדיבור¹¹]

שאלה: אני יודע, שכבודו מקיים בזמנים מסוימים תענית דבור, והייתי רוצה לדעת, הממליץ על דבר כזה?

6 ה'תרצ"ב. בדברים אלו אותם כתב בפנקסיו מתאר הרב הנויר את תחושותיו, בימי התחלת המנהג ובאמצע החודש לאחר כחמישה עשר ימי דומיה.

7 בדרך כלל הרב הנויר היה שותק מראש חודש אלול, אך כעדות חתנו, הרב שלמה גורן זצ"ל, "הוא גור עלי את השתיקה מדי שנה בשנה, בערב ראש חודש אלול, ולפעמים הוסיף מהחול אל הקודש, יום קודם" (נויר אחיו א, עמ' ז). בנו הגאון הרשי"כ שליט"א מספר שלפעמים התחיל בכ"ח מנחם-אב, היום שבו טבל בנהר הריין ושם פעמינו לדרך לראשונה לקבל פני אור ישראל וקדושו מרן זצ"ל, והוא - כידוע - גם יום הסתלקותו ועלותו לגנוי מרומים.

8 כמו: בשלב ראשון.

9 נכתב בשנת ה'תרצ"ב.

10 השער השנים עשר.

11 מאמרים מספר השאיר אחריו הרב הנויר העוסקים במשנת הראי"ה (מחלקה 14 בארכיון כתבי-היד). לפנינו חלק ממאמר שיסודו בשיחה של הרב הנויר עם עתונאים אודות אישיותו ומשנתו של מרן הראי"ה זצ"ל, בחודש תשרי ה'תשכ"א. המאמר מוקלד במכונת כתיבה ומוגה על-ידי הרב הנויר בעצמו בכתב-ידו,

תשובה: בהחלט לא. אתם צריכים לדבר. אבל צריכים להיות יחידים, שהם לא ידברו. אז ידברו אלה המדברים במידה ובמשקל, דוקא מכח אלה שיושבים בחדר שלהם ולומדים ושותקים. קשר יש בין אלה לאלה.

נגלה לי בתפילה, דרשו ה' ועזרו¹². מה זה עוזו? עוז זה, שאיש הרוח יהיה לכוח, והוא יפעל. דרישת ה' תהיה לכוח פועל. הגויים אמרו, כשנכנסו למקדש, הללו, שברכתם ברכה, וקללתם קללה, יעסקו בדברים הללו (יומא נד:).

ובכן צריכים להיות יחידים, שאינם מדברים. אבל הדיבור הפנימי שלהם נשמע לאלה שמדברים הדיבור החיצוני.

ב"ה ירושלם מוצאי שבת כי תצא תשכ"ו¹³

[מנהג השתיקה]

אומרים על ר' יצחק בלאזר זצ"ל¹⁴, מתלמידי ר' ישראל סלנטר, שהיה שותק באלול¹⁵.

בשני עותקים של עלי-הגהה. נדפס ב"מאבני המקום" ח, עמ' 42.

ראיון זה מוכר בכת"י הרב הנזיר בפירושו לאורות הקודש, חלק א, חכמת-הקודש, פרק סה (כתי"ק), מיום כ"א חשון ה'תשכ"ו: "דעת קדושים, הם היחידים שהם במציאותם הבודדת משפיעים ומחיים בני הדור. פעם היו פה באספה אנשי העתונות, אחרי חודש אלול וימים נוראים, ואחת השאלות היתה, על השתיקה, אם ראוי לנהוג בזה. ותשובתי היתה, לא. אתם צריכים לדבר, ולכתוב להפיץ הדעות העליונות בעם, להיות סופרים פובליציסטים, והשתיקה היא ליחידים. צריכים להיות יחידים המתבודדים ובהתבודדותם משפיעים ופועלים על הדור, והדיבור הפנימי שלהם משפיע, ונשמע לראויים לכך".

פגישה זו תוארה בידי הרב חיים דרוקמן ככנס לציון 30 שנה לפטירתו של הרב הנזיר שנערך בכ"ח מנחם-אב ה'תשס"ג בישיבת מרכז הרב: "כשמלאו עשרים וחמש שנה לפטירתו של הרב זצ"ל היה כנס מיוחד שמוקדש לתורתו של הרב, הכנס התקיים בבית הרב, והיתה פגישה עם עתונאים בביתו של מורנו ורבו הנזיר זצ"ל. הפגישה הוקלטה ושוכתבה אני רוצה להדגיש שגם בימים אלה הרב הנזיר קיבל תלמידים... בסבר פנים יפות ובחביבות. הם שמחו, בימים האלה שלא דיבר, לקבל ממנו ברכה בכתב, והיו כאלה שנכנסו אליו דוקא בימים אלו, כדי שיוכי לצאת ממנו עם ברכה בכתב".

12 דברי-הימים א' טו, יא.

13 ככל הנראה דברים אלו נכתבו כתשובה לשאלת תלמיד על מקור השתיקה בימים אלו, או לשאלה מי עוד נהג כן, כאשר את התשובות לשאלות אותם נשאל בימים אלו היה רושם על נייר.

14 נולד בשנת ה'תקצ"ז, תלמידו המובהק של ר' ישראל סלנטר, ומראשי תנועת המוסר. כיהן ברבנות פטרבורג והיה מגדולי הרבנים ברוסיה, עד שעלה לארץ-ישראל. נפטר ה'תרס"ז.

15 הנהגה זו של רבנו יצחק בלאזר מפטרבורג, מגדולי תנועת המוסר, מביא מורו ורבו של הרב הנזיר, מרן הגאון ר' ישראל מאיר הכהן מראדין זצ"ל, ה"חפץ חיים", בספרו חובת השמירה, פאלטאווא ה'תרע"ח, תנאי השמירה, יב: "מן ראש חודש אלול עד אחר יום-הכפורים היה משים עצמו כאלם... הפוחות לא יפחות על כל

הקבלת פני הרב זצ"ל

בע"ה אור ליום ז' בתמוז תרע"ה בזיל¹⁶

[דברי נכנע ותלמיד¹⁷]

לכבוד הרב הגאון הגדול

הגאבדק"ק יפו באה"ק תובב"א!

ברגש של בושא וספק אפנה עתה למעלת תורתו בדברי, דברי נכנע ותלמיד. הרצון שטוב ישיאני לבקש השפעה ממקום שהיא באה, מלמעלה למטה, להתאבק בעפר רגליו. ואם כי רב המרחק ממקום וממני, ענותו תרביני¹⁸. לתורה מפיו ולמוסר שפתיו אצפה. ואם כי הכלים אינם מוכנים לקבל ברכת ה', בא לטהר¹⁹ הנני. ושמא על כגון דא אמר החסיד²⁰ מן הזהירות שלא תרבה להזוהר.

אם דעתו דעת תורה מרובה מזה. רצוני לבוא למקום מושב תורתו ולזכות ליהנות מזיוו.

אחרי בקשת סליחה

ובברכת תלמיד לרב

דוד יא"ל²¹ הכהן.

פנים מעשרה ימים שבין ראש-השנה ליום-הכפורים, וראה הרב דב כ"ץ (שאר בשרו של הרב הנויר), תנועת המוסר, כרך ב עמ' 189-190: "את מנהגו זה לא לדבר דברי חולין בחודש אלול, שמר כל ימיו ולא הפר אותו בשום מקרה שבעולם. אם אירע מקרה של הכרח, היה רושם את דבריו בכתב... קרה שנולדה לו בת בחודש אלול. ר' יצחק בלאור ביקר את אשתו היולדת ואמר לה רק את המלים "מול טוב"... היה נאלץ דוקא בחודש אלול לנסוע לעיר וינה לשם ניתוח... חשש שבגלל מחלתו יהיה מוכרח לעבור על מנהגו, ולפני צאתו כינס שלשה תלמידי-חכמים שהתירו לו את נדרו".

הנהגה דומה מובאת שם (כרך ה, עמ' 257) על הרב אליהו דב ליזרוביץ זצ"ל, מה"משגיחים" הראשונים של תנועת המוסר, (ה'תרס"ו-ה'תש"א): "מסופר כי הצטיין בשמירת לשונו, יש אשר בחדשי אלול, לא היה מדבר כלל ומשתמש בפתקאות". יש להניח כי גם הנהגה זו של הרב הנויר, מקורה בבית מדרשו של מורו ורבו הגדול, ה"חפץ חיים", שהיה מדיגש רבות חשיבותה של תענית הדיבור, ראה, לדוגמה, שמירת-הלשון, שער התבונה, פרק ב.

16 ספר (כתי"ק) "המנהגל", עמ' 69, נדפס בקול צופיך, עמ' יג ובנויר אחיו א, עמ' שיא.

17 מנהגו של הרב הנויר היה להקביל את פני הרב זצ"ל בראש חודש אלול, זכר לפגישתם הראשונה, בערב ראש חודש אלול ה'תרע"ה, אליו נסע לאחר שהגיע מגרמניה לשוויץ הניטרלית במלחמת העולם הראשונה.

18 תהלים יח, לו - "וענתך תרביני". וברשיי: "הרבייתה מדת ענותך להתנהג בה עמי". ודומה לו בשמואל ב' כב, לו "וענתך תרביני". וברשיי שם: "הגדלת לי מדת ענותנות".

19 על פי שבת (קד.).

20 רבנו בחיי (הקדמת חובות הלבבות), והגיה הרב הנויר בספרו: "דפוס קושטא, [מן] הוריות".

21 יהודה אריה ליב. בנו מוסר, כי במרוצת חייו של הרב הנויר לא החזיק עוד בשמות הללו וביקש לשמור רק

הנסיעה להרב מרן זצ"ל²²

הגיע אלי השמועה מהרב מר"ן (זצ"ל), שהיה שוכן בס"ט גלן, ור' אליהו בוצקן וחותנו החסיד והנדיב ר' נפתלי שטרנבוך²³ היה להם בית חרושת שם, והיו מביאים לי דרישות שלום מהרב, בשוכם לבאול. פניתי אליו במכתב, ונסעתי לשם, בערב ראש חודש אלול תרע"ה.

על מאורע מכריע זה בחיי כבר מסופר ב"מבוא לאורות הקודש", וב"חיי הרב" למר אפרים צורף²⁴.

נפתחה תקופה חדשה בחיי, נהפכתי והייתי לאיש אחר²⁵, לבחדש ורוח חדשה בקרבי²⁶, נפסקו היחסים הנפשיים עם המשפחה, עם כל היקרים והחביבים, מוזר הייתי לאחי נכרי לבני אמי²⁷, בטל לגמרי האני, בביטול היש, ובאהבת הכל, ושערי קדושה, ושערי בינה עליונה נפתחו לפני.

תחילת הקבלה מפני הרב זצ"ל

לפני כ"ז שנה, ואני בשוויץ בבול, עסוק בלימודי בדעות הפילוסופיות לתקופותיהן, מלא צימאון ושקיקה לאמת, ביחוד האמת הישראלית. הגיעה אלי השמועה מהרב, שנמצא אז בארץ זו מזרחה. פניתי במכתב, ובקבלי תשובה, החלטתי לנסוע אליו.

אחרי טבילה במימי הרהיין, מצויד ב"שערי קדושה", מלא ספק וחכיון, עשיתי את דרכי להרב, בערב ראש חודש אלול (תרע"ה). באתי אליו, מצאתיו עסוק בהלכה עם בנו, נסבה שיחה על חכמה יוגית וספרותה, שלא סיפקה עוד נפש היודעה ממקורותיה הראשונים. נשארתי ללון אצלם.

על השם דוד, מטעם אשר היה כמוס עימו.

22 מתוך: משנת הנזיר, עמ' לא.

23 הנדיב ר' חיים נפתלי שמואל שטיירנבוך, חסיד צ'ורטקוב. חתנו הרב ירחמיאל אליהו בוצקא, ידידו של הרב הנזיר וחבר לייסוד "קיבוץ אקדמי עברי", מתלמידי הסבא רבי יויל הורוויץ זצ"ל מנובהרדוק, ולימים מייסד וראש ישיבת "עץ חיים" במונטרה שבשוויץ (לימים בארץ, בכוכב יעקב).

24 אפרים צורף, חיי הרב קוק, ירושלים ה'תש"ז, עמ' 123-124.

25 שמואל א' י, ו.

26 יחזקאל לו, כו.

27 תהלים סט, ט.

על משכבי לא שכב לבי, גורל חיי היו על כפות המאזנים. והנה בקר השכם ואשמע קול צעדים הנה והנה, בברכות השחר, תפלת העקדה, בשיר וניגון עליון, משמי שמי קדם, וזכר לנו אהבת הקדמונים. ואקשיב, והנה נהפכתי והייתי לאיש אחר. אחרי התפלה, מיהרתי לבשר במכתב, כי יותר מאשר פיללתי מצאתי, מצאתי לי רב.

[מתוך "מבוא לאורות הקודש", בספר "אורות הקודש", חלק א, הוצאת מוסד הרב קוק, ירושלים ה'תשכ"ג. נדפס גם כן ב"סיני", כרך יא, עמ' רפו-רצב].

ב' תצא [ד'] באלול²⁸

בשובי מחברון

רגלי הלכתי לחברון, בראש חודש אלול, לקבל פני השכינה מרן שליט"א. יום וליל הלכתי, ללא פחד ולא יראה, כאלו הרוח נשאני, בשירים ותשבחות תהלים. אך ההליכה היתה קשה לי, שאיני רגיל ללכת חוץ מוד' אמות של בית המדרש. העייפות תקפתני, והרגלים בצקו, ובינתיים ערב ליל. ושכבתי ללון על יד הדרך תחת שמי ה'²⁹.

קול יריות נשמע מסביב, כי רבו השודדים במקום ההוא, אך כל פחד לא היה בי, ובתמימות לב אמרתי בשכבי, ואתה מגן בעדי כבודי ומרים ראשי³⁰.

צער גלות, לכפרה על עונותי, זכות הליכה בארץ ישראל ברגל, ולשם קבלת פני הרב ביום ראש חודש, ובאותו יום, שבו נסעתי אליו, בפעם הראשונה בשוויץ לס'ט ג'ן, לפני שבע שנים, הוא יום המפכה בחיי³¹.

28 משנת הניזר, עמ' סד-סה, נכתב בשנת ה'תרפ"ב.

29 איכה ג, טו.

30 תהלים ג, ד.

31 הליכה זו תיארה הרב הניזר בשיחה עם עורך הצופה, ר' שבתי דניאל, בכ"ז מנחם-אב ה'תשכ"ז, ראה דודי לצבי, עמ' קלט: "בערב ראש חודש אלול שנת תרפ"ב, השנה הראשונה לעלייתי, הלכתי ברגל מירושלים אל הרב, וזכרונו לברכה, שיצא לפוש בעיר חברון. באותו יום חמישי לשבוע וחברי הוועד הכללי שכרו רכב ואף הציעו לי להצטרף אליהם בדרכם לחברון. סירבתי. רציתי לראות את הארץ ואין ראייה טובה מו של הליכה ברגל. יצאתי בשמונה בבוקר מירושלים והגעתי למחרת בשמונה בבוקר לחברון. בלילה לנתי בצילו של עץ.

האם חששתי מפני שודדי דרכים? לא. הארץ היתה שרויה בשלווה. בלילה ראיתי אור לא הרחק ממני, סימן למקום יישוב, החלטתי ללון תחת כיפת השמים. התפללתי תפילת שחרית וכעבור שעה באתי בפרברי חברון. עלייה-ברגל זו אל הרב לפני ארבעים ושבע שנים היא חווייתו בכל ערב ראש חודש אלול. הסיפור רענן בפיו כאילו התרחש תמול-שלושום".

ר"ח אלול³²**[למצא חזון]**

לכבוד קדושת מרן נר ישראל שליט"א,

מפני סבות שונות הופרה מחשבתי לבוא לקבל פני רבנו בראש חודש זה, ביום שראשונה זכיתי לקבל פני קדושתו, ויש לי צער רב מזה, כי נפשי נכספה לדבר ד', למצא חזון, לשמוע נועם שיח קדשו, ולחזות פניו הנהדרים בקודש.

אך תקותי תשעשעני כי בקרוב יחזור רבנו למקום קדשו אתנו, ונוכה שיהי דבור של קודש מצוי, ובני הנביאים ימצאו דבר מד'.

כמשאת רוח קודש מרן שליט"א,

וכנפש עבדו ותלמידו,

דוד כהן.

[הפגישה האחרונה³³]

בו' ערב שבת קודש, בראש חודש אלול נסעתי אל הרב, כדרכי בכל שנה, מיום באתי אליו ראשונה בשווייץ, זה עשרים שנה, (תרע"ה-תרצ"ה). נכנסתי אל הרב והגשתי לו את השער המצוייר, של אורות הקודש, שצייר הצייר ש. ברנשטיין, לפי הוראותי, עמודים, עליהם חמשה חמשה ספרים, כנגד עשרה מאמרות, באורות הקודש, ועל ראשיהם, מימין הכותל המערבי, סמל הקדושה, ומשמאל מגדל דוד, סמל מלכות ישראל ועליהם קרני אורות שמש עליון, ובתוך, המנורה ונרותיה, והכתוב, אורות הקודש, מאת רבנו אברהם יצחק הכהן קוק, הרב הראשי לארץ ישראל.

הרב בכה ושמח, ויאמר, לא צריך לכתב השם כלל, אבל, לכל הפחות, לא רבנו, ולא הרב הראשי לארץ ישראל. ויוסף לספר משל, מעשה באדם ערום מלבוש היה לוקט פרחי קוצים ובידו כפפות, ויצחקו לאמר, ערום מכל לבוש וכפפות על ידי, כן התוארים, ולא הוסיף לבאר כוונתו.

32 ככל הנראה נכתב בשנות ה'תרצ"ו-ה'תרצ"ד, לפני פטירת הראי"ה קוק, נדפס בקול צופיך, עמ' קטו.

33 משנת הנייר, עמ' צה-צו.

היום המר והנמזה

כעבור שלושה ימים, ביום ראשון, ג' אלול, תרצ"ה, הוא היום המר והנמזה. באו כולם למקום הרב, בבית ההבראה, אחרי הצהריים לפנות ערב, עליתי אליו, בחדר משכבו, וראיתי פניו, המלאים צער ואכזבה. רמוזו לי, הכהן, לצאת מזהר. עמדתי בחצר, נדהם ומוכה יגון, ופני חפורים באילן, שנשמכתי עליו, ובעוד שעה, ואשמע קול בוקע שמים ומרעיש הלב, שמע ישראל, ומיד אחר כך התחיל ניגון שיר השירים. כבה אור האורות, עולם חשך בעדי³⁴.

תשובת אלול

ערב ראש השנה הבאה תער"ד פרייבורג³⁵

דין וחשבון

השאלות נתעמקו, הסתירות והחכוכים נתגדלו, ועל זה אין לי אלא לשמח. מעט מעט הולך אני וקרב למעלת החכם, ששאלותיו חצי תשובה³⁶. "לשקל" את האמת במאזנים, כפותיהם מתנועעות אנה ואנה, ובכל פעם על ידי אבני המשקל, טעמים ויסודות לכל דעה ומחשבה, סדורי המחשבות והכרתן הטובה, וצרופן לשלשלת זהב אחת המקיפה שטח גדול וחשוב, זוהי לא עבודה בטלה, כי אם עבודה מכשירה לימים הבאים, שגם בם אוסיף להתעסק בדברים העומדים ברומו של עולם.

הכרתי: צריך להיות "מזוין" בכלי מלחמת הדעת; עשר הידיעות, וקביעת המחשבות לנושאייהן וחמניהן, ושאיבתן ממקורן הראשון - זוהי ה"בקיאות" הדרושה לחקירה העצמית "הפלפול".

הכרתי: התורה נקנית בטהרת המעשים, המעשה מורה דרך הדעת ודבריו כדרבונות. ואם כן: הצויים: מדרש ומעשה.

34 עבודה-זרה (ח).

35 מתוך ספר (כתי"ק) "המנהל" עמ' 57-58, מעין יומן מוסרי שכתב הרב הנויר בימי בחרותו, החל מגיל 16, בו תכנן את סדר יומו, מידות שאותם יש לשפר וכן מאמרים בנושאים שונים. "דין וחשבון" זה כתב הרב הנויר בשנתו הראשונה ללימודיו באוניברסיטת פרייבורג בגרמניה, לאחר שנות לימוד בישיבות מורה-אירופה.

36 מובא לראשונה בר"ן סנהדרין (מו: ד"ה ניחא).

כללים: להוקיר את השעה העוברת בשבילה גופא ובשביל היום הבא, או במלים אחרות: כל מחשבה תאצר, כל מעשה יהי לטבעת אחת בשלשלת הגדולה, להתעשר, כדי שביום מחר אגדל מאשר ביום אתמול, או במלים אחרות: חיי יהיו ל"יצירה" תכופה ורצופה, שבכל יום ויום תשתלם, ובכן, בכל יום קנה כלים המקילים את עבודתך והמשכללים את יצירתך.

הדרך: יהודי אני וחניך בית המדרש הישן, שרוחו קלטתי אל קרבי ולשדו דשנו את מוחי, לשמחתי הרבה. כל עבודתי עתה דומה בעיני לפרוודור, שבו אלך לאט לאט אל הבית המדרש הישן, הטרקלין³⁷, זהו ברור לי עכשיו.

ספרי הירושה שלנו התלמוד וספרי הרבנים הם הם האנך והמשקולת לחיינו, הם גם האספקלריא שנראים בה כל דרכי המחשבה והמעשה של העם בעבר, ורק בעבר שלנו המסור לנו מדור דור בכל גוניו וצבעיו השונים נעוצים ראשי חוטי רקמת העתיד, גם בחיי הפרט, גם בחיי הכלל.

ואם כן דעת העם היא דעת ספריו המסורים ורוחם, פירושיהם ומדרשם, ומבית המדרש תצא תורה לישראל - דעתי תמיד עליה, על תורתנו, אבל עלובה היא ממנו, גולו את בעלה ממנה ותהי לעגונה המצפה לא הו בה, אבל, השמים³⁸, שוב אשוב אליה ואתעלס עמה באהבים, וגם עתה הנני מכשיר את עצמי לקראת למודי הקדש, ומן השמים יסיעוני ויקרבוני, יכניסוני אל תחת כנפי השכינה, השוכנת בבתי המדרש, ובישיבות תלמידי חכמים³⁹.

- הדרך ארוכה, אבל יפה ונאה; ואל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה⁴⁰, והלומד זקן למה הוא דומה⁴¹? חטוף ואכול⁴², וטפה לטפה מצטרפת, אם תעזובי יום⁴³, ודלא מוסיף⁴⁴, אם שמוע בישן תשמע בחדש⁴⁵, כדכתיב יהב חכמתא

37 על פי אבות ד, טז.

38 "בשבועה, על שם יורים ימינו אל השמים וישבע בחי העולם" (דניאל יב, ז) "נזיר סו: רשי" ד"ה השמים).

39 אבות ג, ב.

40 שם ב, ד.

41 שם ד, ב.

42 עירובין (נד.).

43 ספרי עקב פ'סקא מח.

44 אבות א, יג.

45 ברכות (מ.).

לחכמין⁴⁶, ובאמונתו יחיה!⁴⁷ בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידיך!⁴⁸

בדין-בדין, ערב ראש השנה תער"ה⁴⁹

דין וחשבון

הדעת והרצון ביחוסם זה לזה ובהרכבתם זה בזה, רצונו לומר, הדעת הרצונית והרצון של דעה בהסמכם על ההדר והיופי, ובעמדם על בסיס האסור והמותר, הצדק והרשע, האינדיבידואליות המלאה שכלולה בחיי החיים הכלליים, הפרטיות הנשגבה, הבטלה בכללות, הבטול והדבקות, כל זה אחוזי המספר הגדול: עבד ה'.

המחוז: דעת, רצון, הוד והדר, סוד, אונחכמה, תורה, (מוסר, חוק), שירה, אמונה.

הדרך: בית המדרש ובית ה', דבוק טובים, עבודה (אינקרטיא⁵⁰). כללים: קנה דעה, קנה בינה, ונחה עליו רוח דעת, רוח חכמה, ויראת ה'⁵¹, ראשית חכמה יראת ה'⁵².

לשנה הבאה!

עוד רגעים אחדים ורגעים חדשים של שנה מתעתדת יופיעו, המון מחשבות ובקשות, המולה של תפלות ואנחות חרישיות מתרועעות בלבי, יהי רצון עליון כביר ונאור, כי אהי מהמתאמצים ללכת בדרך (התקדמות והשתלמות) טובה ארוכה ורחבה, דרך ה'.

תורה [תיאוריה] ומעשים טובים (חיים סוציאליים כלליים והנהגה פרטית במצות ובטהרה).

46 דניאל ב, כא.

47 חבקוק ב, ד.

48 קהלת יא, ו.

49 ספר "המנהל" (כתי"ק) עמ' 63, דברים אלו נכתבו בידי הרב הניזר בהיותו אסור כנתינ רוסי, בבדין-בדין הגרמנית, בשנות מלחמת העולם הראשונה.

50 ?

51 ישעיה יא, ב.

52 תהלים קיא, י.

ראש חודש אלול תערי"ה בוי"ל⁵³

[עת רצון ותשובה]

אחרי הפסקה גדולה וממושכה של שנות היציאה וההתפרצות מפני אדניו, שנות התקוות הגדולות, שהלכו הלך וכבה עד בוא לידי יאוש וספק, ואמונה באי-אמונה, ואחרי ימי הכנה ופנות דרך, ימי הרגל המעשים הטובים, הגיעה, תודה לאל, שעת ההתעודדות, עת רצון ותשובה.

במובן החכמה עדיין לא הגעתי להתחלת תורה ברורה, ואם גם במשך הימים הוספתי ללמד דרכי תורה בכל מקצועותיה, וברב סדריה, ישנם מוצאים ומובאים יפים, אך הטרקלין ממני והלאה הוא, והכל צריכין למארי חטיא⁵⁴, שהוא כבן בית.

והעבודה התחילה להתנער מעפרה, אמנם רחוק רחוק הוא ומי ימצאנה, אך הרצון לעבודה התעורר והתגשם במעשה תמידי.

ים גדול ורחב ידיים לפני, ים התורה והעבודה והשלום, ואפרש ידי לשחות בו. ידוע אדע את מך ערכי ושפלות דעתי, אבל יש צרך בדעה תקיפה ובגאות - של ענוה כוז, כי המתעתד לדבר, אך הוא ימצאנו, אף על פי שכל מציאה - פתאומית⁵⁵, וברצון עליון היא, מבקשי ה'⁵⁶ - "ימצאו".

גם זאת, גמילות חסדים, המדיניות, הכלליות, מתבטאת בתקוות הגאולה ובאהבת ישראל, העבודה - לא רק בתור יחיד, כי אם בתור פרט מן הכלל, שאין בו אלא מה שבכלל⁵⁷, וזהו השלום.

אך גלגל חוזר הוא בעולם, ולפעמים נעורים ההרגלים שנסתגלו קודם, ואחר כך התכונות הטבעיות הטובות, עד שהמלחמה תתפרץ, והנחשלים וההתרשלות תביא לידי מפלת הרוח ולנסיגת אחור. ומי יודע מה ילד יום⁵⁸? אם אל מכשולי העבר ולחטאיו אשים זכרוני, מי יכפר ויגין על העתיד.

53 ספר "המנהל" (כתי"ק) עמ' 72-71, דברים אלו כתב הרב הנויר לפני פגישתו עם הראי"ה קוק זצ"ל בשוויץ, נדפס בקול צופיך, עמ' יד.

54 "למי שקבץ תבואה למכור, כלומר למי שקבץ שמועות", רש"י ד"ה למרי, בסוגית "סיני ועוקר הרים איזה מהם קודם?" ברכות סד.

55 עיין סנהדרין (דף צו.): "ג' באין בהיסח הדעת, אלו הן: משיח, מציאה ועקרב".

56 ישעיה נא, א.

57 על פי י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, של רבי ישמעאל.

58 משלי כו, א.

סייעתא דשמיא; אמנם צריך לבקש את הדרבנות ולהדבק ברועי קדש, למצא את דבר ה' בגופו של עולם, ולירא מוראו בגופו של עולם, את ה' א' תירא⁵⁹, לרבות תלמידי חכמים⁶⁰, וכן הדבקות והאהבה לדבקים בו ונאהביו, בקשת דברי צדיקים וחזות פניהם, וכריתת ברית קדש עמם.

לפני נסע לאמור שליט"א, ויתר הדברים נשאו בלומים בפי הקולמוס וכו'.

בעת "חשבון הנפש" אלול תרע"ו, אחר חצות-לילה אור ליום ד' נצבים וילך⁶¹

קשה מאד, העבודה הטהורה, שתמימה צריכה להיות, בכל הלב ובכל מאדי. המצות - כנגד הרצונות, ואינן. העיקר, הענוה, בטול היש, האני, שממילא בטלות כל הרעות, כיון שאיני, הריני אוהב, מכבד, שמח בטוב חברי ורבותי, בשלומם וכו', ענוה צריכה להיות תמימה, בכל מכל, ואינה.

העיקר, בשם השם, אהבת ה', יראתו, השתוקקות הנפש אליו, אך לוו הדעה עיקר הבינה ואינה.

התשובה, התפרצות הנפש ושובה מן הרפש, החטאים, המותרות, הרשעות וכו' וכו', אבל אינה אלא אם שבים אל השם, שאינו אלא בבינה, עד כסא הכבוד - הבינה. והבינה אינה. השכל, הבינה זקוקה לטהרת הלב והמדות, ואלה לשכל ובינה. כיצד לצאת מן המועקה?

זה שבועיים ויותר לא עליתי על משכבי בלילות, בכסא אשב ואישן, כדי לצער נפש, להרגיזה, להזכירה משנתה... אך זה מחלה הגוף ומושך המחשבה, אין שכלי חפשי, בטל "טעם" הדרוש, עומק ההגיון, בתורה וחכמה. כיצד להחלץ מן המועקה?

התפלה, צקון הנפש לפני שומע תפלה, עולה ויוצאה מעמקי הלב, בתפלה לעני כי יעטף⁶², בבקשת רוח נכון, ובכל זאת אין הכרה, רוח כי יעבור ואיננה, האמונה האמתית, מקננת בלב, האמון לאלהים הנאהב(?) ובכל זאת אין הכרה, רוח כי יעבור ואינה.

59 דברים ו, יג.

60 פסחים (כב:).

61 ספר "המנהל" (כתי"ק).

62 תהלים קב, א.

להדבק בדבקים לו, הקדושה תחול ותרוממם, אני מבקשה, מחפשה ואינה, סרה, בסור רוח קדש הבינה, דבר ה', דברו הנגלה זמירות בלילה, אני מבקשו, ולא אמצא מנוחה, ואיננו?

י' אלול⁶³

[תענית ושיבה באלול]

ביום חמישי שעבר חשבתי לנהוג כמנהגי בחודש זה, להכון לקראת ימים נוראים, בתענית ובישיבה⁶⁴.

אך תקף עלי, התקפה של חולשה בסיבוב הראש עד כדי הקאה כמה פעמים, ונפילתי למשכב, והנני מוכרח לאחוז בדרך הפשרה והיותור.

אחרי חצי תענית א' דסליחות⁶⁵

הרהורי תשובה

זהירות.

הרהורי תשובה, הלב רך, נמוג, עצוב, והעין דומעת, הרוח נדכא, והנפש מטרה, והניגון ירשום נעם עצב, בקול, אינו פוסק, מתגבר, הומה, נמשך, מתגלגל, מחפש, מבקש, לבי ובשרי ירננו אל אל חי⁶⁶.

כמה אני רחוק, כמה רחוק מהשכל, מהדעת, מהלב, בפה, ובשפתים, והלב רחוק, לא ראינהו ולא ידענהו, ובכל זאת קרוב קרוב, קרוב ד' לכל קראיו⁶⁷.

כל הלימודים, כל הסליחות, כל התפלות, בניגון, בדמע, בשיר, בקול(?), בכל הלב, בכל הדעת, הכל אינו אלא הכנה, הכשר הלב, ולהעלות הנשמה, לצור לבבי וחלקי, אלהים לעולם⁶⁸, עד כי יבקע האור, ויגלה קול דודי, ודבק בקונו, באמת.

63 פנקס מקיץ ה'תרצ"א.

64 שינה בישיבה.

65 נכתב ככל הנראה בין השנים ה'תרצ"ז-ה'תרצ"ד.

66 תהלים פד, ג.

67 שם קמה, יח.

68 שם עג, כו.

זריזות וזהירות, להנער מהעצלות, להזדרז להתגבר כארי וכלביא, בעוז, בגבורה, ולהזהר ולהשמר, ולהתרחק, מהמטמאים והמפריעים, בעקר, לקדש הפה, להזהר מלשון הרע, לא להטיל ארס באיש, בלשונו. ולא לכעס... העצות, למעט בדבור, גם למעט להיות בבית, כי אם להזדרז ולרוץ לבית המדרש.

י"ז אלול תשכ"א

[באלול צריך יותר מבכל השנה]

אומרים בשם ר' ישראל סלנטר זצ"ל, כל השנה צריכים להיות כמו באלול, אבל באלול צריך יותר מבכל השנה⁶⁹.

69 ראה תנועת המוסר, כרך א, עמ' 247, 283.